POBLE GITANO
LÍNIA DEL TEMPS I PROTAGONISTES

UNIVERSITAT
POLITÈCNICA
DE VALÈNCIA

AGRAÏMENTS

Aquest treball ha sigut finançat pel Conveni de col·laboració entre la Generalitat Valenciana, Vicepresidència i Conselleria d'Igualtat i Polítiques Inclusives, i la Universitat Politècnica de València, per al foment d'activitats en matèria d'Igualtat en la Diversitat.

GENERALITAT VALENCIANA
Vicepresidència i Conselleria d'Igualtat i Polítiques Inclusives

POBLE GITANO. LÍNIA DEL TEMPS I PROTAGONISTES
Edició a càrrec de: Vicerectorat de Responsabilitat Social i Cooperació
Direcció: Rosa Puchades Pla
Coordinació: María Rosa Cerdá Hernández
Texts: María Rosa Cerdá Hernández i Luz Mélida García
Edita: Editorial Universitat Politècnica de València
Disseny i maquetació: Luz Mélida García
Imprimeix: La Imprenta CG
Depòsit Legall V-3800-2019
ISBN: 978-84-9048-851-5

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

ÍNDEX

Línia del temps 4
Presentació 13
Protagonistes 15
Fonts 29

LÍNIA DEL TEMPS

s. XIII. 1290, Grècia. Muntanya Athos. Presència de població gitana amb ofici de sabaters.

s.XIV: 1322, Creta. 1347, Bizanci: la pesta negra provoca el desplaçament cap a Occident. 1348, Sèrbia, Prizren. 1362, Croàcia, Dubrovnik. 1373, Corfú. 1378, Bulgària, Monestir de Rila. 1384, Grècia, Modon, ofici de sabaters. 1385, Romania, primera transacció registrada d'esclaus gitanos.

s. XVII. Hostilitat, persecució i condemna per al poble gitano en tot el continent. Pena de mort si són trobats als territoris vetats. 1611, Escòcia: condemna de mort de tres homes. 1637, Suècia: pena de mort als qui no abandonen el país.

s. XVIII. 1728, Holanda: es produeix l'última cacera organitzada per policia i exèrcit en què s'ajusticiaven xiquetes, xiquets, dones i homes. 1758, Imperi Austrohongarès: María Teresa comença el programa d'assimilació o repressió cultural i educativa. 1776, Àustria: primer article publicat sobre l'origen indi de l'idioma romaní. 1782, Hongria: 200 gitanos acusats de canibalisme. 1783, Regne Unit: derogació de la majoria de la legislació racial contra el poble gitano.

s. XV. 1417, Sacre Imperi Romà, Lindau: el rei Segimon emet un salconduit. 1423, Itàlia, Andreu, duc d'Egipte Menor visita el Papa Martí V a Roma.

s. XVI. 1540, Escòcia, autorització per a viure segons les seues pròpies lleis. 1541, Txèquia, acusats d'incendiar Praga. 1544, Anglaterra, deportats a Noruega. 1563, Itàlia, el Concili de Trento afirma que els gitanos no poden ser sacerdots. 1595, Romania: Stefan Razvan, fill d'un esclau gitano, es converteix en governant de Moldàvia.

s. XIX. 1812, Finlàndia: confinament en cases de treball. 1830, Alemanya: les autoritats de Nordhausen priven a les famílies de la pàtria potestat sobre les seues filles i fills, que són lliurats a famílies no gitanes per a la seua educació. 1835, Dinamarca, Jutlàndia: batudes armades i ajusticiament de la població gitana. 1874, Imperi Otomà: es reconeix el dret dels gitanos musulmans en igualtat amb la resta de musulmans. 1879, Hongria: conferència nacional de gitanos celebrada a Kisfalu. 1888, Regne Unit: es crea la Gypsy Lore Society. 1899, Alemanya: servei d'informació policial gitana establit a Munic per Alfred Dillmann.

s. XX. S'inicien mesures dirigides al reconeixement de la ciutadania plena, que queden truncades per les idees de la supremacia de la raçaària. Genocidi gitano o Samudaripen. Recuperació de la identitat, reivindicació de drets civils.

s. XIII. Presència del poble gitano. 1290, Grècia. Muntanya Athos. Presència de població gitana amb ofici de sabaters.

s.XIV. Presència del poble gitano. 1322, Creta. 1347, Bizanci: la pesta negra provoca el desplaçament cap a Occident. 1348, Sèrbia, Prizren. 1362, Croàcia, Dubrovnik. 1373, Corfú. 1378, Bulgària, Monestir de Rila. 1384, Grècia, Modon, ofici de sabaters. 1385, Romania, primera transacció registrada d'esclaus gitanos.

s.XV. 1417, Sacre Imperi Romà, Lindau: el rei Segimon emet un salconduit. 1423, Itàlia, Andreu, duc d'Egipte Menor visita el Papa Martí V a Roma.

1425. **Aragó.** Recepció del comte Joan d'Egipte Menor. El rei Alfons V de la Corona d'Aragó atorga un salconduit de pas per a peregrinar a Santiago de Compostel·la.

1435. Navarra. Reina Blanca de Navarra. Recepció del comte Tomás d'Egipte Menor en el seu pelegrinatge a Santiago de Compostel·la.

1454. Comunitat Valenciana. Castelló de la Plana. Constància documentada de la presència de famílies gitanes.

1462. Andalusia. Jaén. El conestable Miguel Lucas de Iranzo rep a Don Tomás i Don Martín, comtes d'Egipte Menor. 1470, recepció de castellans nous (població gitana) com a política de repoblació davant la pressió dels regnes nassarites. Comtessa Doña Luisa. Protagonista dels banquets i cerimònies a què va ser convidada pel conestable Miguel Lucas de Iranzo, que *"garanteix a la seua gent el bon acolliment en totes les ciutats del Sant Regne"*.

1477. Catalunya. Maria de Castella, lloctinent del seu marit Alfons V. Salconduit per a una caravana comandada pel duc Andrés.

1478. Castella-la Manxa. Guadalajara. Don Diego Hurtado, hereu del ducat de l'Infantado, té un fill amb Ana Cabrera, primera dona gitana reconeguda per la seua influència política: Don Martín de Mendoza (1481-1555) que, al seu torn, mantindrà una relació amb María de Cervantes, tia de l'autor del Quijote.

1499. Pragmàtica dels Reis Catòlics. Inici de la reglamentació restrictiva dels drets del poble gitano: imposició de viure en un lloc fix amb oficis al servei del senyor de la terra com a vassalls útils.

s. XVI. 1540, Escòcia, autorització per a viure segons les seues pròpies lleis. 1541, Txèquia, acusats d'incendiar Praga. 1544, Anglaterra, deportats a Noruega. 1563, Itàlia, el Concili de Trento afirma que els gitanos no poden ser sacerdots. 1595, Romania: Stefan Razvan, fill d'un esclau gitano, es converteix en governant de Moldàvia.

1525, 1528 i 1539. Edictes del rei Carles I. Persecució del poble gitano: condemna a galeres per als homes entre 20 i 50 anys d'edat que caminaren pels camins. Els menors de 20 anys eren condemnats a assots i, en cas de reincidència, els mutilaven les orelles i els sotmetien a cadenes.

1571. Primera Gran Batuda. Felip II. Batalla de Lepant, gran derrota i els remers perduts se substitueixen capturant els homes gitanos aptes. Es van capturar 300 homes. Per la intervenció de les autoritats municipals i la sol·licitud de perdó dels capturats, el contingent final va ser d'una mica menys d'un centenar.

1577. País Basc. Àlaba, Guipúscoa i Biscaia emeten successives ordres per a l'expulsió de les famílies gitanes i, el 1604, s'ofereix recompensa de 200 reals per la captura d'un home gitano i 50 per cada dona gitana.

1586. Felipe II. Bàndol de prohibició de venda en places i mercats de Madrid.

1592. Madrid. S'emet un bàndol que prohibeix parlar en “la seua llengua particular” i es castiguen les dones gitanes per usar els seus vestits de color.

s. XVII. Hostilitat, persecució i condemna per al poble gitano en tot el continent. Pena de mort si són trobats als territoris vetats. 1611, Escòcia: condemna de mort de tres homes. 1637, Suècia: pena de mort als qui no abandonen el país.

1619. Pragmàtica de Felip III. Expulsió del regne. El poble gitano té un termini de sis mesos per a eixir, sense possibilitat de retorn. Qui tornara seria condemnat a pena de mort. Qui es queda està obligat a establir-se en

poblacions de més de 1.000 habitants.

1637. Segona gran batuda. Felip IV. Els conflictes bèl·lics exigeixen nous remers. El 19 de desembre del 1639 es capturen 500 homes i són destinats a galeres 200 d'ells.

1692. Carlos II. Es prohibeix qualsevol ocupació, excepte el cultiu de la terra. Obligats a la servitud i norma de la propietat de la terra.

s. XVIII. 1728, Holanda: es produeix l'última cacera organitzada per policia i exèrcit en què s'ajusticiaven xiquetes, xiquets, dones i homes. 1758, Imperi Austrohongarès: María Teresa comença el programa d'assimilació o repressió cultural i educativa. 1776, Àustria: primer article publicat sobre l'origen indi de l'idioma romaní. 1782, Hongria: 200 gitanos acusats de canibalisme. 1783, Regne Unit: derogació de la majoria de la legislació racial contra el poble gitano.

1717. Felipe V. Pragmàtica que obliga a la residència forçosa i que assenyala amb aquesta finalitat un total de 41 ciutats. 1746, Ferran VI amplia la llista com a residència forçosa a 34 ciutats més.

1749. La Gran Batuda. Presó general de gitanos. Projecte d'extermini de gitanos. Ferran VI ordena "El apresamiento contra todos y cada uno de los gitanos que hubiere en el país de ambos sexos, edad y de reclusión en arsenales, presidios y minas de Almadén" sota el consell del bisbe d'Oviedo, Gaspar Vázquez Tablada, i l'organització del marquès de La Ensenada. Entre 9.000 i 12.000 persones (xiquets i xiquetes, dones i homes de tota edat) van ser capturades, espoliades dels seus béns i condemnades pel fet de ser gitanes.

1783. Carlos III. Pragmàtica que reconeix la igualtat en drets als gitanos condicionada a l'acceptació d'abandonar la seua manera de vestir, no parlar caló i abandonar la vida itinerant. Es prohibeix el terme "gitano", seran anomenats "castellans nous".

Censos de població gitana. Comunitat Valenciana: municipis i les seues jurisdiccions designades per a l'assentament forçós de famílies gitanes: Alzira (Alberic, Alcúdia de Carlet, Guadassuar, Sueca i Iàtova). Alcoi (la Vila

Joiosa). Alacant (Sant Joan, Vilafranquesa), Castelló de la Plana (Canet lo Roig, Peníscola, Alcolea, Betxí, Borriana, Xilxes, la Llosa, la Vall d'Uixó, Vila-real, Sogorb), Dénia (Benigembla, Senija, el Verger, Benissa, Gandia, Oliva, Pego, Vilallonga), Xàtiva (Manuel, Tavernes de la Valldigna i altres 104 poblacions), Xixona (Elx, Tibi i 9 poblacions més), Morella (Castellnou i 65 poblacions més), Oriola (Almoradí, Benejússer, Callosa de Segura, Catral, Monòver i 25 poblacions més), València (barris de Russafa, Morvedre, actual carrer de Sant Vicent), poblacions de Benaguasil, Benimàmet, Xiva, Xirivella, Massanassa, Mislata, Paterna.

s. XIX. 1812, Finlàndia: confinament en cases de treball. 1830, Alemanya: les autoritats de Nordhausen priven a les famílies de la pàtria potestat sobre les seues filles i fills, que són lliurats a famílies no gitanes per a la seua educació. 1835, Dinamarca, Jutlàndia: batudes armades i ajusticiament de la població gitana. 1874, Imperi Otomà: es reconeix el dret dels gitanos musulmans en igualtat amb la resta de musulmans. 1879, Hongria: conferència nacional de gitanos celebrada a Kisfalu. 1888, Regne Unit: es crea la Gypsy Lore Society. 1899, Alemanya: servei d'informació policial gitana establit a Munic per Alfred Dillmann.

1812. La Constitució reconeix drets plens a la ciutadania per naixement en territori espanyol, sense exigència de residència fixa.

1846 Isabel II – 1878 Alfons XII. Es manté la legislació **anti-gitana del període anterior.**

1878. Alfons XII. Reglament de la Guàrdia Civil, vigent fins al 1978. Documentació identificadora i mesures de vigilància i control específic sobre la població gitana.

1837. Espanya. George Borrow tradueix l'Evangeli de sant Lluc al romaní.

s. XX. S'inicien mesures dirigides al reconeixement de la ciutadania plena, que queden truncades per les idees de la supremacia de la raçaària. Genocidi gitano o Samudaripen. Recuperació de la identitat, reivindicació de drets civils.

Mesures de control. Europa. 1906, Finlàndia: s'estableix la missió als gitanos.

França: s’introdueix el document d'identitat per a nòmades. 1914, Noruega: uns 30 gitanos reben la nacionalitat noruega. 1918, Holanda: control a través de la Llei de caravanes i cases flotants. 1919, Bulgària: musulmans gitanos funden l'organització Istikbal.

1922. Espanya. Projecte de profilaxi social. Ministre de la Governació: Vicente Piniés. Justificació sobre el control i la reducció de la població gitana.

1928. Primo de Rivera. El codi penal consolida les mesures de seguretat segons el principi de defensa social: el concepte biologicopsicològic com a explicatiu de les circumstàncies dels delictes i la seua valoració punitiva.

1933. II República. *"Ley de Vagos y Maleantes"*. Es planifiquen camps de concentració a Burgos, Puerto de Santa María, Alcalá de Henares i en Annobón, illa de la llavors colònia de Guinea Equatorial. Es manté durant la dictadura franquista fins al 1970, que és substituïda per la Llei de perillositat i rehabilitació social.

1936. Guerra Civil. La població gitana es veu sotmesa als dictats del conflicte. Són expulsats i represaliats en totes dues zones, la republicana i la revoltada. S'integren en el bàndol republicà Helios Gómez (militant del PCE), Mariano Rodríguez Vázquez (Marianet, militant de la CNT), José Palma León (Oselito, atleta). Hi ha constància de la resistència gitana davant les tropes franquistes a Sevilla, al barri barceloní de Sans, al front d'Aragó (Burjaraloz i Pina) i a Mallorca. Ceferino Jiménez Malla, El Pelé, executat, i Emilia Fernández Rodríguez, morta a la presó, són víctimes per la defensa de la seua fe catòlica en el bàndol republicà.

1938-1941. S'emeten diferents ordres ministerials i decrets dirigits a establir com a única llengua oficial el castellà. El caló manté la seua consideració d'argot delinqüent.

1950. Dècada. S'inicia la industrialització als grans pols econòmics: Madrid, Barcelona, Biscaia. Inici de la desaparició de llocs de treball vinculats amb l'explotació agrària: tractants de bestiar, cavalleries, temporers…

1958. Església Catòlica. La creació dels estatuts fundacionals per a l'obra assistencial i moral en favor dels nòmades és la primera iniciativa d'impuls

de l'associacionisme gitano.

1960. Dècada. Desplaçament migratori intern. Aparició de barriades de barraques. Primers moviments socials impulsats per la desatenció i repressió en les reivindicacions d'infraestructures i serveis. 1966, Barcelona, creació del Primer Secretariat Gitano.

1970. Dècada. Sorgeix el Moviment Associatiu Gitano, civil i aconfessional. 1971, Londres, I Congrés Mundial Gitano. 1978, Ginebra, II Congrés Mundial Gitano.

1978. Constitució. Art. 14. Els espanyols són iguals davant la llei, sense que puga prevaldre cap discriminació per raó de naixement, raça, sexe, religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social.

1980. Dècada. Espanya. S'impulsen accions específiques amb la consulta i la participació de les diferents comunitats gitanes. Sorgeixen les primeres federacions d'associacions gitanes. 1988, Programa de desenvolupament gitano. 1981, Gottingen (antiga RFA), III Congrés Mundial Gitano.

1990-2000. Varsòvia, IV Congrés Mundial Gitano. 1993, Granada, I Congrés Nacional "Els gitanos en la història i la cultura". 1994, Sevilla, I Congrés Gitano de la Unió Europea. 1997, Barcelona, I Congrés Europeu de la Joventut Gitana.

2005. Consell Estatal del Poble Gitano. Òrgan que confereix caràcter institucional a la col·laboració i cooperació del moviment associatiu gitano amb l'administració general de l'estat per al desenvolupament de polítiques de benestar social.

Moviment Feminista. 2010, Barcelona, I Congrés Internacional de Dones Gitanes. Congressos següents el 2011, Granada, i el 2018, Barcelona. 7a Conferència Internacional de Dones Gitanes a Finlàndia.

Comunitat Valenciana. Decret 5/2019, de 25 de gener, del Consell, pel qual es crea el Consell Valencià del Poble Gitano.

Dia Internacional del Poble Gitano 8 d'abril. Aquesta data recorda el Primer

Congrés Mundial romaní/gitano celebrat a Londres el 8 d'abril de 1971 en el qual es va instituir la bandera i l'himne gitano.

Símbols del Poble Gitano. Bandera: representant el cel i el camp, una franja blava i una altra verd. Sobre elles, una roda de carro roja al·ludeix a l'èxode des del nord de l'Índia. Himne gitano, *Gelem, gelem* (Vaig caminar, vaig caminar), compost per Jarko Jovanovic en memòria de les gitanes i gitanos víctimes del nazisme.

Presentació

El poble gitano, al llarg de la història, ha estat objecte de discriminació que perdura fins als nostres dies.

Els estereotips negatius sobre la identitat gitana són múltiples, i tenen en comú el no-reconeixement dels seus valors, de la seua aportació activa a la societat i de la seua enorme capacitat de lluita per mantenir la seua cultura en societats que, sota diferents instruments, marginen els seus membres negant-los el exercici ple dels seus drets i obligacions socials.

Poble sense territori que, segons diferents estudis[1] , inicia la seua diàspora al s. III amb l'arribada a Pèrsia, i el seu desplaçament definitiu cap a l'oest té lloc durant el s. XII com a conseqüència de les guerres a les regions del nord de l'Índia.

Un recorregut pacífic que arriba als antics regnes peninsulars al s. XV. Tenim la primera constància documental de la seua presència gràcies al salconduit del Rei Alfons *V el Magnànim*, conservat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó:

> *"... Com el nostre estimat i devot don Joan d'Egipte Menor, que amb el nostre permís anar a diverses parts, entén que ha de passar per algunes parts dels nostres regnes i terres, i volem que sigui ben tractat i acollit, a vosaltres i cadascun dels vosaltres us diem i manem expressament i des d'un cert coneixement,*

1. Donald Kenrick [Historical Dictionary of the Gypsies (Romanies). Second Edition. 2007. Scarecrow Press, Inc]

sota pena de la nostra ira i indignació (...) siguin deixats anar, estar i passar per qualsevol ciutat, vila, lloc i altres parts del nostre senyoriu fora de perill i amb seguretat ... " [2]

Aquesta benvinguda, que més tard es va alterar sota les ombres de la discriminació cap als que es mostren orgullosament diferents, és la subscrita per la Universitat Politècnica de València sent objectiu de Vicerectorat de Responsabilitat Social i Cooperació, a través de la Unitat d'Igualtat, l'efectiva realització de la igualtat de tracte i no discriminació.

La publicació *Poble gitano: línia de el temps i protagonistes* té com a objectiu contribuir a l'eliminació de biaixos discriminatoris mitjançant la visibilitat de l'aportació dels seus protagonistes a l'espai públic, social i acadèmic. El factor de la diversitat cultural, incorporat tant a la participació pública i social com als processos de recerca, impulsen les respostes necessàries per a una Ciència per i per a la Societat.

A l'efecte d'aquesta breu guia, l'expressió poble gitano comprèn les poblacions conegudes sota els termes *gypsy, rom, sinti,* i aquelles altres denominacions rebudes en el seu trànsit i assentament al llarg i ample d'Europa: des del Mediterrani fins a Escandinàvia.

Un llarg recorregut, una llarga història de vàlua i superació que té en els seus protagonistes la capacitat d'agents imprescindibles per a fer realitat el progrés social escrit col·lectivament. Les breus biografies que aquí es recullen, presentades cronològicament, són testimoni del nostre reconeixement a la seua contribució a una societat més justa.

Rosa Puchades Pla
Vicerectora de Responsabilitat Social i Cooperació

2. 1425, gener, 12. Saragossa. Llicència concedida pel rei Alfons V, el Magnànim, d'un salconduit a favor de Joan d'Egipte Menor per a viatjar per tot el territori de la Corona d'Aragó. ACA, Reial Cancelleria, Registres, 2573, f. 145v. Transcripció adaptada a valencià actual. Original en http://www.culturaydeporte.gob.es/archivos-aca/dam/jcr:f0ee73bd-fb63-48c9-a3e8-d96e7031078c/dphe-gitanos-transc.pdf

Protagonistes

SOFIA KOVALÉSVSKAYA

(Moscou, 1850 - Estocolm, 1891)

Matemàtica que ha passat a la història pel *teorema de Cauchy-Kovalevskaya*. S'especialitza en anàlisi matemàtica i el desenvolupament de les funcions abelianes.

El seu treball sobre els anells de Saturn representa la seua aportació a la matemàtica aplicada.

El 1874 obté el doctorat a la Universitat de Gottingen.

El 1888 guanya el Prix Bordin de l'Acadèmia Francesa de Ciències, sent la primera dona a obtenir aquest guardó.

El 1889 és nomenada professora titular a la Universitat d'Estocolm, sent la primera a aconseguir-ho.

SCHACK AUGUST STEENBERG KROGH

(Grená, Dinamarca, 1874 – Kobenhavn, 1949)

Premi Nobel de Medicina o Fisiologia 1920 pels estudis del sistema capil·lar i la definició del seu mecanisme de regulació, en el qual s'observa la relació amb els nervis i les hormones.

Professor de la Universitat de Copenhaguen (1916-1945), va realitzar importants estudis en zoofisiologia que descriu en el seu tractat *Mecanisme d'intercanvi de gasos en els pulmons.*

Juntament amb la seua dona Marie Krogh,

eminent doctora en Medicina amb rellevants mèrits propis, desenvolupa un mètode de producció d'insulina i funda l'empresa farmacèutica Nordisk Insulinlaboratorium, actualment Novo Nordisk, especialitzada en investigació fisiològica i endocrinologia.

JOAN SALVAT I PAPASSEIT

(Barcelona, 1894-1924)

Escriptor i poeta en llengua catalana, els seus primers textos són publicats en castellà en la publicació *Justicia Social* de Reus i en castellà i català a *Sabadell Federal*, on va publicar una sèrie d'articles d'ideologia llibertària i temàtica obrera que signa amb el pseudònim *Gorkiano*. Els articles en castellà són editats en dos llibres: *Humo de fàbrica i Glosas de un socialista.*

A partir del 1919, només escriurà en català inspirat en la revolució de les màquines i en els paisatges, visuals i socials, del seu barri, la *Barceloneta*.

Poemes en ondes hertzianes (1919), *La gesta dels Estels* (1922) i *El poema de la rosa als llavis* (1923), junt amb els manifests *Concepte del poeta* (1919) i *Contra els poetes amb minúscula* (1920) són part de la seu obra més difosa a través de la Nova Cançó.

Mor de tuberculosi als trenta anys.

JUSCELINO KUBITSCHECK DE OLIVEIRA

(Diamantina, Brasil 1902-Resende, Brasil 1976)

Metge uròleg i polític brasiler, elegit president constitucional de la República Federativa del Brasil, del 31 de gener del 1956 al 1961.

Entre les seues responsabilitats polítiques, compta haver sigut alcalde de Belo Horizonte, càrrec que va ocupar del 1940 al 1945, i governador de Minas Gerais, càrrec que va ocupar del 1951 al 1955. Sota la seua presidència s'inicia la construcció de la capital, Brasília.

Segons el dictamen de la Comissió de la Veritat Vladimir Herzog de l'Ajuntament de Sao Paulo, constituïda per a investigar els crims comesos durant la dictadura militar, l'expresident va ser víctima de conspiració, complot i atemptat polític que va acabar amb la seua vida.

HELIOS GÓMEZ RODRÍGUEZ

(Sevilla, 1905 - Barcelona, 1956)

Pintor, cartellista i poeta gitano espanyol, representant de l'avantguarda artística del principi del segle XX.

Les seues primeres obres apareixen al diari anarquista *Páginas Libres*.

El 1925, exposa per primera vegada al Kursaal de la capital andalusa i, un any després, a l'Ateneu de Madrid i a la Galeria Dalmau de Barcelona.

El 1931, ingressa en el PCE i col·labora com a il·lustrador per a *Mundo Obrero*.

El 1935, funda a Barcelona amb altres artistes el grup Els Sis i, el 1936, novament legalitzades les organitzacions d'esquerra, el Sindicat de Dibuixants Professionals.

És arrestat i jutjat per la seua militància política, i mor a la Presó Model de Barcelona (1956), on pinta l'oratori conegut com *Capella Gitana*.

ANTON FACUNA

(Sklabiňa, 1920 - Bratislava, 1980)

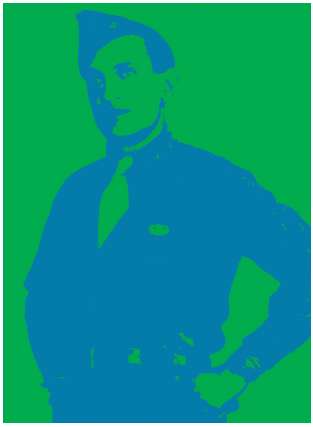

President de la primera Unió Gypsy-Roma a Eslovàquia, participant de l'Aixecament Nacional Eslovac, primer romaní en el servei d'intel·ligència militar dels EUA.

En 1941 és enviat, com a soldat eslovac, a lluitar en la Unió Soviètica i després, en 1944, a Itàlia. Al cap d'un mes, deserta i s'uneix al grup de partisans RINALDO.

Es presenta voluntari per a lluitar en arriscades operacions antinazis.

En finalitzar la II Guerra Mundial, treballa en empreses de construcció com a enginyer.

Entre 1968-1972 és Director de la companyia Butiker que s'encarrega de donar ocupació a la població romaní i procurar-los formació per a una millor capacitació laboral. L'empresa va ser tancada per l'Estat.

Va idear també un pla de desenvolupament i millora de la qualitat de vida de les persones romanís, *Romano kulturno jekahetaňiben*, que va ser denegat pel Partit Comunista Txec.

HERMANAS PANKOVA

filles de l'escritor Nikolay Aleksandrovich Pankov

Natalya Nikolayevna Pankova
(Moscou, 1924-1991)

Es va graduar en Química i va desenvolupar la seua activitat professional a l'Institute of Organic Subproducts and Dyes.

Al llarg de la seua activitat professional, va inventar 30 processos avançats de tints de cianur.

El seu desenvolupament com a científica, el va compatibilitzar amb una destacada activitat artística com a pintora, cantant i ballarina.

Lyubov Nikolayevna Pankova
(Moscou, 1925)

Doctora en biologia, desenvolupa la seua activitat científica com a investigadora sènior al Central Institute of Labour Capacity and Labour Organization for the Disable de Moscou.

ALFREDA NONCIA MARKOWSKA

(Stanislawów, Kresy, Polònia, 1926)

Durant la Segona Guerra Mundial va salvar de la mort a més de cinquanta xiquets jueus i romanís de l'Holocaust i el Porajmos (genocidi gitano).

En 1939, els nazis van assassinar a tots els membres de la seua família (85 persones), inclosos els seus pares i germans. Alfreda, de 13 anys, va ser l'única supervivent per estar en un llogaret pròxim.

Va passar diversos dies cercant en els boscos locals la fossa comuna de la seua família. Es va dirigir a Rozwadów, on en 1942, a l'edat de 16 anys, es va casar.

Ella i el seu espòs van aconseguir escapar repetidament de la captivitat alemanya nazi i els guetos romanís en Lublin, Lodz i Belzen. Acaben en Rozwadow forçats a treballar en el ferrocarril. Gràcies a això aconsegueix viatjar a llocs massacrats i rescatar supervivents, amagar-los i preparar el seu trasllat amb documents falsificats.

El 17 d'octubre de 2006, va ser honrada amb la Creu de Caballero amb Estrella pel president de la República de Polònia, Lech Kaczyński, per la seua valentia, sacrifici i determinació feroç per a salvar la vida de molts xiquets.

Ella va fer realitat tornar a tenir una gran família.

JUAN ISASI

(Mutriku, Gipúscoa, País Basc)

Jugador de pilota basca, conegut com *El Gitano de Saturraran*. Pilotari que a mitjan anys 40 va jugar en l'equip Habana-Madrid de la capital cubana.

Durant la temporada 1944-1945 va jugar al Jai Alai de l'Havana.

La pilota basca continua disposant d'importants jugadors gitanos, com Patxi Ruiz, referent contemporani d'aquest esport.

JUAN DE DIOS RAMÍREZ-HEREDIA Y MONTOYA

(Puerto Real, Cadis, 1942)

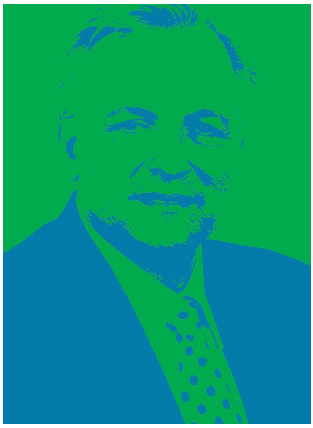

Advocat, llicenciat en Ciències de la Informació. Mestre. Diputat a les Corts Generals (1977-1987).

Activista polític pels drets del poble gitano.

FRANCISCO SUÁREZ SAAVEDRA

(Fuente de Cantos, Badajoz, 1953)

Director d'orquestra. Expert en música espanyola, gitana i flamenca. Director de l'Escola Municipal de Zafra (Badajoz) i professor especialista en saxo. Compositor i director de la *Missa Gitana Simfònica* (estrenada el 1999 a la Catedral de Conca). Director titular de l'European Rom Symphonic Orchestra.

Primer Premi Internacional Gaz Kaló.

RICARDO BORRULL NAVARRO

(Albacete, 1956)

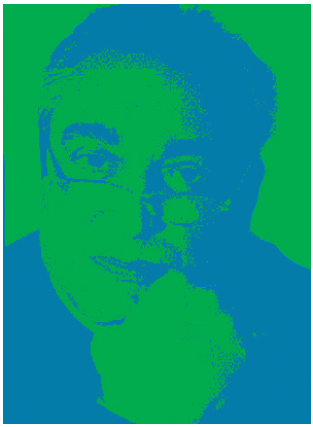

Professor de matemàtiques. Activista docent fundador de l'Associació d'Ensenyants amb Gitanos.

Per acord de Consell de Ministres (25-11-2011) se li concedeix la condecoració de l'Orde Civil de la Solidaritat Social.

Entre la seua fructífera trajectòria es compta el seu treball a la Secretaria d'Afers Gitanos de la Generalitat Valenciana, assessoria intercultural del Centre de Formació, Innovació i Recursos Educatius de València i Torrent.

El 2017, com a reconeixement a la seua lluita infatigable per l'educació intercultural i per l'escolarització de les xiquetes i xiquets gitanos, el Consell de la GVA li concedeix la Distinció de la Generalitat.

RAFAEL SOTO ANDRADE

(Jerez de la Frontera, Cadis, 1957)

Genet de doma clàssica. Participa en els Jocs Olímpics d'Atlanta 1996, Sydney 2000 i Atenes 2004, i aconsegueix la Medalla de Plata en Doma Clàssica per equips.

Cap d'exhibicions de la Reial Escola Andalusa d'Art Eqüestre.

LITA CABELLUT

(Sariñena, Osca 1961)

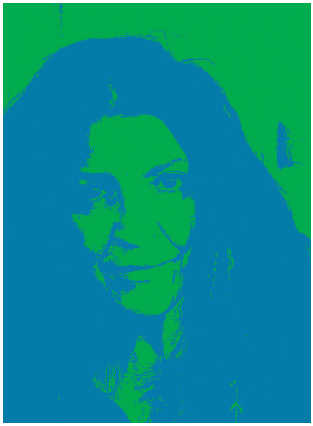

Artista multidisciplinària que treballa amb oli sobre llenç, dibuixos en paper, escultura, fotografia, poesia, poemes visuals i vídeos.

És reconeguda per les seues teles de gran format utilitzant una característica variació contemporània de la tècnica del fresc.

Des del seu estudi de la Haia (Països Baixos), desenvolupa una intensa activitat que ha estat reconeguda per la revista especialitzada *Artprice* en situar-la, el 2015, en el lloc 333 entre 500 artistes del rànquing internacional.

És l'artista espanyola més cotitzada després de Miquel Barceló i Joan Muñoz.

ANA GIMÉNEZ ADELANTADO

(Castelló de la Plana, 1962)

Doctora en Ciències Polítiques i Sociologia. La seua tesi *El grupo étnico en el medio urbano. Gitanos en la ciudad* rep el Premi Marquès de Lozoya 1994.

Professora titular de l'àrea de Sociologia del Departament de Filosofia i Sociologia de la Universitat Jaume I. Investigadora principal del Grup OPRE ROMA.

El 2010 rep la *Distinció de la Generalitat Valenciana.*

MERCEDES SANTIAGO LOZANO

(Còrdova)

Educadora social i experta en intervenció social amb la comunitat gitana.

Ha estat coordinadora de programes d'educació de la Fundació Secretariat Gitano d'Alacant.

A l'agost del 2019 és nomenada directora general de Persones Majors de la Conselleria d'Igualtat i Polítiques Inclusives.

JOSEFA SANTIAGO OLIVA

(Almeria, 1970)

Diplomada en Treball Social, activista i feminista gitana.

Vicepresidenta de l'Associació de Dones Arakerando.

Membre del Consell Assessor de la Fundació Institut de Cultura Gitana, en l'àrea de Cultura i Tradicions Gitanes.

Ha desenvolupat una llarga trajectòria en intervenció social vinculada al moviment associatiu gitano, des dels 16 anys.

JUANA MARTÍN MANZANO

(Còrdova, 1974)

Dissenyadora de moda de vestits de flamenca, de núvia, de prêt-à-porter i a mida, i també de complements.

Inicia la seua reeixida carrera l'any 1995 presentant-se al concurs Joves Dissenyadors d'Espanya en representació de Còrdova.

El 2004 se li concedeix el Premi Andalusia Jove de la Junta d'Andalusia, en la modalitat d'Empresaris.

El 2005 presenta, per primera vegada, la col·lecció a la Passarel·la Cibeles.

El 27 de febrer del 2009 se li lliura a Còrdova el Premi Dia d'Andalusia, atorgat per la Junta d'Andalusia, en reconeixement per *haver col·laborat a elevar el disseny andalús a la categoria d'indústria puixant, per haver recollit en les*

seues col·leccions la tradició andalusa i per portar sempre per bandera el nom de Còrdova i la llum d'Andalusia.

LÍVIA JÁRÓKA

(Tata, Hongria, 1974)

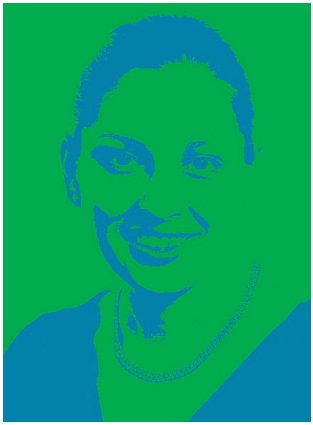

Vicepresidenta del Parlament Europeu i primera dona gitana elegida membre del Parlament Europeu.

Sociòloga per la Universitat Central Europea gràcies a una beca de l'Open Society Institute.

Es doctora en Antropologia Social a l'Escola Universitària de Londres.

DANIEL GONZÁLEZ GÜIZA / DANI GÜIZA

(Jerez de la Frontera, Cadis, 1980)

Futbolista. Juga en la Selecció Espanyola en 21 ocasions. El seleccionador Luis Aragonés el va fer debutar el 2007 davant la Selecció d'Irlanda de Nord (1-0) en un partit vàlid per a la classificació de l'Eurocopa del 2008.

Güiza ha jugat amb l'equip nacional 21 partits i ha aconseguit 20 victòries, un empat i cap derrota.

Va destacar en la Copa Confederacions de Sud-àfrica i en l'Eurocopa d'Àustria i Suïssa, que conquesta després de marcar dos gols en fase de grups i semifinals.

Ha sigut Pitxitxi el 2008 amb el RCD Mallorca i Bota de Plata aquest mateix any. Dani Güiza segueix en actiu i és jugador de l'Atlètic de Sanlúcar.

OSTALINDA MAYA OVALLE

(Granada)

Es va graduar en Estudis d'Antropologia Social i Desenvolupament per la Universitat de Sussex (Regne Unit) i en postgrau en Dret per la Universitat de Law (Regne Unit).

Ha sigut coordinadora de defensa jurídica a l'European Roma Rights Centre, i project manager per a l'Empoderament Legal del Poble Romaní, Open Society Justice Initiative (Hongria).

Defensora dels drets del poble gitano.

FELISA REYES ORTEGA

(Lucena, Còrdova, 1984)

Doctora en Química Orgànica, obté la qualificació cum laude amb menció internacional per l'estudi sobre preparació i desenvolupament de nous sistemes polimèrics bioactius i reabsorbibles carregats amb bemiparina (heparina de baix pes molecular) per a la seua aplicació en l'alliberament controlat de fàrmacs i enginyeria tissular.

Professora i investigadora del Departament de Física Aplicada de la Universitat de Granada.

Experta en síntesi de nanopartícules magnètiques.

Fonts

ANTIGYPSYISM.EU
URL: http://antigypsyism.eu/?page_id=17

Asociación Gitanas Feministas para la Diversidad
URL: https://www.gitanasfeministas.org/

Drom Kotar Mestipen. Asociación Gitana de Mujeres
URL: https://dromkotar.org/es/home-nova-proba/

Federación de Asociaciones de Mujeres Gitanas Universitarias. FAKALI.
URL: https://twitter.com/fakaligitanas?lang=es

Fundación Secretariado Gitano
URL: https://www.gitanos.org

Instituto de Cultura Gitana
URL: https://institutoculturagitana.es/

Kenrick, Donald. Historical dictionary of the Gypsies (Romanies), 2nd ed., 2007
Published in the United States of America by Scarecrow Press, Inc.
URL: https://www.gitanos.org/documentos/1.1-KEN-his_HistoricalDictionaryoftheGypsies.pdf

Museu virtual del Poble Gitano a Catalunya
URL: https://www.museuvirtualgitano.cat/es/

The Roma Support Group
URL: https://www.romasupportgroup.org.uk/trustees.html#

Unión Romaní
URL: https://unionromani.org/